

Predslov

Prejavom ducha
zjednotenej Európy
je humanizmus a solidarita

Každý občan Slovenskej republiky, ktorému záleží na dôstojnom postavení jeho krajiny v spoločnej Európe, si zais- te rád prečíta rozsahom útlý, ale obsahom bohatý odkaz *Otca zjednotenej Európy* Roberta Schumana.

Osobitne v tomto historickom čase – pred vstupom do dverí spoločného európskeho domu – potrebuje Slovensko dobre spoznať myšlienky a princípy pôvodného architekta tejto stavby. Zároveň tiež po prvýraz v dejinách máme už dnes možnosť zúčastniť sa na príprave budúcich reforiem roz- šireného domu, širšieho spoločenstva štátov Európy. Ak chce- me dobre zvládnuť adaptáciu stavby, treba dobre poznať jej základy.

Sledovať myšlienky Roberta Schumana znamená spoznávať postoje a víziu – podľa Waltera Hallsteina, bývalého nemecké- ho ministra zahraničných vecí a predsedu Komisie EHS – „*snád' najgrandióznejšieho diela medzi štátnikmi našej doby, kto- rým je praktická a konkrétna realizácia veľkolepého projek- tu politickej jednoty v Európe len pár rokov po skončení najväčšej vojny aká kedy devastovala Európu*“.

Robert Schuman bol humanista a pragmatický vizionár. Ako hlboko veriaci politik a právnik uznával, že nad pozitívnym právom stojí právo prirodzené, že dejiny majú svoj zmysel a že cieľom i kritériom nášho konania musí byť ochrana a dôstojnosť života každej osoby. Dimenzia osobnej, regionálnej, národnej a európskej identity u neho neboli v konflikte, ale doplňali sa univerzálnym chápaním človeka. Bývalý predseda francúzskej vlády o ňom povedal, že „v najväčšej miere mal dve základné vlastnosti, ktoré charakterizujú štátnika: videl veľký obraz a díval sa do ďaleka; bol tvorcom budúcnosti“. Aj preto bol Schuman schopný byť mimoriadnym nástrojom realizácie zámerov, ktoré jeho aj nás presahujú. Konkrétne a natrvalo prispel novej kvalite vzťahov a života v regióne rodného Lotrinska, vo svojej vlasti, ale aj ďaleko za jej hranicami.

Schuman pre Francúzsko

Keď som sa pred časom rozprával s jedným súputníkom Schumana v Paríži, povedal mi, že Schuman chcel *Francúzsko pre Európu*. A dal Francúzsku Európu: dal mu dôležité miesto v nej a prospech pokoja a rozvoja. Svojemu milovanému Lotrinsku a Francúzsku, vďaka dobrému vzdelaniu a trvalému úsiliu rozvíjať spoločné dobro, Schuman významne pomohol prekonávať traumy konfliktnej minulosti už v medzivojnovom období. V rokoch 1919-24 mal ako poslanec národného parlamentu podstatný podiel na prijatí balíka legislatívy nazvanej aj 'Lex Schuman'. Jej cieľom bolo zblížiť staršiu francúzsku a predvojnovú nemeckú legislatívu Alsaska a Lotrinska s ostatným Francúzskom. Bol to najväčší akt práv-

neho zjednotenia do tých čias, a navyše, uskutočnený so súhlasom dotknutého obyvateľstva. Riešenie zabezpečilo úctu k miestnym tradíciám a jednotu s metropolitným Francúzskom. Kľúčová právna filozofia bola tá istá, akú neskôr uplatnil pri založení EÚ.

Počas II. svetovej vojny bol prvým francúzskym poslancom, ktorého nacisti zatkli. Neskôr po úteku pokračoval v odboji, územie Francúzska neopustil. Po vojne v roku 1946 bol tento kresťanský demokrat požiadaný, aby dal do poriadku rozvrátený finančný sektor štátu ako minister financií. Podarilo sa vytvoriť základ pre zdravý, bezprecedentný rast. V novembri 1947 sa stal predsedom vlády. V apríli 1948 Schuman podpisuje účasť Francúzska v Marshallovom pláne. Organizácia pre jeho koordináciu bola zriadená v Paríži (dnes OECD). V júli po demisii svojej vlády sa stal ministrom zahraničných vecí a zostal ním počas deviatich vlád do r. 1953. Schumanova tzv. Európska iniciatíva, zameraná na založenie Rady Európy, bola napriek opozícii úspešne zavŕšená 5. mája 1949. Vznikla organizácia, ktorá nemala precedens a položila základ pre najširšiu európsku spoluprácu. Podmienkou členstva bude vláda zákona a úcta voči ľudským právam. Ministri zakladateľských štátov odsúhlasili prípravu Konvencie o ľudských právach. Schuman dbal aj o charakter celosvetových vzťahov. Ako minister zahraničných vecí jednej z ôsmich krajín, ktorej zástupcovia zasadali v návrhovej komisii pre prípravu Všeobecnej deklarácie ľudských práv OSN, zaistil silný kresťansko-demokratický vplyv na charakter tohto významného dokumentu, dôležitého pre ďalší vývoj a ochranu ľudských práv vo svete.

Schuman sa usiloval aj o novú bezpečnosť pre svoju krajinu. V apríli 1949 vo Washingtone podpisuje založenie Severoatlantickej aliancie. Sídлом jej centrály sa má stať Paríž. V októbri Plévenova vláda schválila plán na vytvorenie Európskeho obranného spoločenstva (EDC).

Iní francúzski politici, ktorí boli so Schumanom často v spore, rozmýšľali opačne: podľa paradigmy *Európa pre Francúzsko*. Výsledkom bolo neskoršie odmietnutie Plévenovho plánu samotným francúzskym parlamentom, dlhoročné blokovanie vstupu Veľkej Británie do Európskych spoločenstiev, vystúpenie Francúzska z NATO, presun sídla aliancie do Bruselu. Po desaťročiach sa Francúzsko do aliancie vrátilo a v roku 1999 prišlo v Saint Malo spolu s Veľkou Britániou (prezident J. Chirac a premiér T. Blair) s obnovenou iniciatívou na vytvorenie Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky ako súčasť EÚ do roku 2003. Ako Robert Schuman prorocky jasne predvídal a včas navrhoval potrebné riešenia ukazujú samotné čerstvé francúzske a európske dejiny.

Paul Henri Spaak, Schumanov kolega vo funkcii belgického ministra zahraničných vecí, Schumana veľmi presne opísal: *„Zdal sa byť hanblivým, bojazlivým, ... nikdy nevyhľadával okázalosť, nechcel nariaďovať, a predsa, keď bol pri zodpovednosti a pri moci, Francúzsko bolo skutočne na čele Európy a veľká myšlienka spoločnej Európy skutočne napredovala...“*

Schuman pre Európu

Myšlienky zjednotenia majú v Európe dávnu históriu. Ale až tie Schumanove, založené na silnom duchovnom presvedčení a na zmierení medzi národmi, na medzinárodnoprávnych nástrojoch a na vytvorení komunitárnych, nadnárodných inštitúcií sa ujali. Text Deklarácie o vytvorení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ, ktorý Schuman zverejnil 9. mája 1950, bol revolučný z viacerých dôvodov. Francúzska vláda navrhuje podriaďiť celú produkciu uhlia a ocele spoločnému Vysokému úradu, organizácii, ktorá je otvorená pre účasť iných európskych národov. Tým sa vytvoria základy pre ekonomický rozvoj a pre prvú etapu európskej federácie. Solidarita vo výrobe bude mať za následok, že akákoľvek vojna medzi Francúzskom a Nemeckom sa stane nielen nemysliteľnou, ale i prakticky nemožnou. Išlo nie o koordináciu, ale o integráciu! Plán bol otvorený pre všetkých. S nemeckým kancelárom Konradom Adenauerom bolo dohodnuté priame spojenie ešte počas prestávky v rokovaní Bidaultovej vlády. Ten reagoval okamžite pozitívne. Dlho o tom sníval podobne ako Schuman. Viackrát predtým konzultovali spoločné kroky. Neskôr o tom napísal, že 9. máj 1950 bol najšťastnejším dňom v jeho živote. Deň predtým konzultoval Schuman svoj plán s jediným zahraničným politikom – Deanom Achesonom, ministrom zahraničných vecí USA. Acheson o tom v pamätiach hovoril ako o „*dych vyrážajúcom kroku k zjednoteniu západnej Európy, ktorý v prvej chvíli ani nedokázal pochopiť*“. *Reakcie na plán boli prekvapujúce a pozitívne. Okrem komunistov, ktorí ho cez denník l'Humanité označili za „novú zradu, nový krok k vojne“.*

Veľa významných udalostí z hľadiska realizácie Schumanovej predstavy zjednotenej Európy nasledovalo v 50-tych rokoch. Bolo to predovšetkým založenie nielen Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ (ESUO), ale aj Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) a EURATOM-u. Ešte jednu udalosť chcem spomenúť osobitne. Dňa 4. novembra 1950 Schuman podpísal v Ríme Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách. Tento chráni práva občanov pre prípad, že sa im tejto ochrany nedostane na vnútroštátnej úrovni súdnictva. Jedným z dodatkových protokolov sa stal zákaz trestu smrti, ktorý je dnes celoeurópskym pravidlom. Toto nóvum, unikátne vo svete, vytvorilo základ pre spoločné chápanie a výklad dohovorom definovaných ľudských práv s povinnou jurisdikciou Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) v Štrasburgu. V jednom bode Schuman striktnie odmietal akékoľvek intervencie Spoločenstva: *„Nadnárodná úroveň by nemala byť aplikovaná v kultúrnej sfére, ktorá rešpektuje všetky rozličné črty.“*

Za celoživotné zásluhy o mierové zjednotenie na kontinente, ktorý bol dlhé stáročia zatemnený vojnami, udelil Európsky parlament jednomyselne R. Schumanovi titul *„Otec Európy“*. Žiadnemu inému politikovi sa tejto cti nedostalo.

Schuman nebol byrokratom. Jeho politická akcia bola určená analýzou reality, možností a povinností. Charakter a pravý zmysel myšlienok, slov a skutkov poznáme po ich ovocí. Schumanov projekt nielen žije, ale priniesol pre západnú Európu doteraz takmer šesť desaťročí mieru. To je najdlhšie obdobie bez vojny za dve tisícročia histórie! Pre zúčastnené štáty a ich okolie bol projekt pozhnaním. Priniesol zmie-

renie a pokoj i následný rozvoj. Schumanov projekt žije a šíri sa ďalej. Z pôvodného spoločenstva šiestich je dnes úspešná pätnásťka. Dvanásť štátov – medzi nimi aj Slovensko - rokuje o pripojení sa v nadchádzajúcich rokoch. Kandiduje aj Turecko. Cez intenzívnu spoluprácu majú s úniou stále bližšie vzťahy Nórsko, ba i Švajčiarsko. Štáty juhovýchodnej Európy, osamostatnené po rozpade bývalej Juhoslávie vytvárajú už vyše roka pridružené, asociované členstvo s úniou. Dohody o spolupráci a strategickom partnerstve s EÚ majú štáty východnej Európy, ale aj z iných kontinentov, medzi nimi osobitne USA a Kanada. V roku 2000 sa uskutočnil prvý Euro-africký summit.

Schumanova výzva sa realizuje. Európa vzala svoj osud do svojich rúk a stáva sa globálnym aktérom. Je najväčším hospodárskym blokom a jednotným trhom na svete. Je najväčším donorom rozvojovej pomoci vo svete.

História nás však jasne učí, že je nebezpečné byť súčasne bohatý a slabý. Bohatstvo priťahuje závisť, slabosť priťahuje agresiu. Teroristi a zločinci sa málokedy navzájom ohrozujú. Ohrozujú tých, ktorí nie sú pripravení. Preto Európa nemôže zostať obrom na hlinených nohách. Potrebuje viac schopnosti konať vo veciach bezpečnosti a obrany. Eliminácia hraníc medzi štátmi musí znamenať efektívnejšiu spoluprácu orgánov vnútra a justície. Za úvahu stojí aj spoločné zabezpečenie ochrany vonkajšej schengenskej hranice spoločenstva, ktoré slúži záujmom všetkých členov. Z hľadiska prevencie a riešenia konfliktov potrebuje zjednotená Európa schopnosť konať viac ex-ante než ex-post. Schopnosť konať v zhode a rýchlo mohla na začiatku 90-tych rokov priniesť prevenciu pred tra-

gédiami militantného nacionalizmu a etnických čistiek v bývalej Juhoslávii. Väčší mierotvorný potenciál Európy by bol určite príspevkom pre stabilitu a pokoj vo svete, osobitne v ohniskách napätí, kríz a konfliktov.

Ak chce byť Európa mocnosťou – nie superštátom – musia sa Európania stotožniť s myšlienkou jej zjednotenia. Európa – to nie je geografia, to je politická idea postupne pretváraná do reality. Konštrukciu tvoria spoločné inštitúcie, zmluvy a *acquis communautaire*. Ale základy v hĺbke – to sú osvedčené hodnoty ľudského spoločenstva. Iba cez túto jednotu hodnôt a princípov je možné trvalé porozumenie a ďalší rozmach spoločného domu, napriek rôznym úradným jazykom, medzi ktoré sa chce zaradiť aj slovenčina, čeština, maďarčina, poľština a ďalšie. Ak by sa zo spoločného domu vytrácala hodnotová, duchovná jednota, začne pripomínať biblickú vežu v Babylone. Stotožnenie sa s ideou spoločnej Európy je zároveň osvojením si práva na Európu! O vstupe má teda rozhodnúť kandidátska krajina naplnením kritérií pre členstvo. Podmieňovanie vstupu prídavnými (napríklad bilaterálnymi) požiadavkami zo strany tých, ktorí už členmi sú, nie je v súlade so Schumanovým plánom, ani s duchom zjednotenej Európy.

Schuman pre postkomunistickú Európu

V januári 1959 prorocký Otec Európy povedal trom mladým poslancom EP v Štrasburgu, že pád komunistického systému a jeho mocenskej štruktúry určite nastane do konca storočia. „*Ja sa už toho asi nedožijem, ale vy by ste sa mali*“,

povedal im. Mladí politici boli skôr vyrušení, než presvedčení jeho úvahou. Sovietsky zväz bol totiž na vrchole moci. V roku 1957 prekvapil celý svet vypustením prvého umelého satelitu – Sputnika. Odborníci vedeli, že kto zadomínuje vo vesmíre, môže dominovať aj na zemi.

Schuman pri inej príležitosti hovoril o tom, že „*musíme vytvoriť Európu nielen v záujme slobodných národov, ale aj pre uvítanie národov z Východu, ktoré po uvoľnení z útlaku, ktorému sú vystavené, nás požiadajú o prijatie a o našu morálnu podporu... Považujeme za integrálnu časť živej Európy všetkých, ktorí si želajú pripojiť sa k nám vo vytvorenom Spoločenstve. Vzdávame úctu ich odvahe a ich vernosti, ako aj ich utrpeniu a obetiam.*“ Michail Gorbačov rád používal výraz *spoločný európsky dom*. Pred ním ho do medzinárodných vzťahov vniesol Robert Schuman.

Som presvedčený, že tucet rokov od pádu Berlínskeho múra a železnej opony je dostatočne dlhá doba nielen na vzájomné spoznanie sa predtým rozdelených národov. Je predovšetkým dosť dlhá na to, aby sme spoločne pochopili, že rozšírenie EÚ nie je akýmsi milosrdenstvom Západu voči Východu. Rozšírenie EÚ je predovšetkým a na prvom mieste krokom k znovuzjednoteniu Európy. A národy stredovýchodnej Európy k tejto možnosti prispeli desaťročiami utrpenia a odporu proti komunizmu i voči jeho záverečnej podobe – proti militantnému nacionalizmu. A že k novej nádeji pre Európu prispeli tieto národy zásadným spôsobom. Za všetkých len jedna výnimočná osobnosť – Ján Pavol II., po prvýraz pápež slovanského pôvodu, povzbudil milióny ľudí k nádeji na slobodu a k ceste solidarity.

Integračný proces nie je teda problém per se, sám osebe. Integrácia je nástrojom na riešenie problémov, ktoré v Európe máme – v bezpečnosti, ekonomike, v životnom prostredí. Vráťane problému poslednej rozdelenej krajiny – Cypru, s rozdeleným hlavným mestom Nikózia. Nedostatok porozumenia a politickej vôle pre jednotu, zväčšovanie rozsahu predbežných podmienok v Európe túto jednotu oslabuje a vzdialuje.

Schuman pre nás

Ak má byť spoločenstvo, ktoré vzišlo zo Schumanovho plánu, životaschopným, musí čerpať z koreňov, na ktorých vyrástlo. Robert Schuman ich odkázal nám všetkým v malej vzácnej knižke *Pour l'Europe – Pre Európu*, ktorá tvorí jeho morálny a duchovný testament. Hovorí o budúcom poslaní Európy vo svete. Je to poslanie náročné, hodné tých najskvelejších stránok európskej minulosti. Odkaz sa dá rozdeliť do štyroch téz:

- *Európa musí byť vládkyňou svojho osudu.*
- *Európa, kolíska demokracie, sa musí stať aj jej strážkyňou.*
- *Európa sa musí znovu stať vodkyňou humanizmu.*
- *Zjednotená Európa je predzvesťou všeobecnej solidarity v budúcnosti.*

Prejavom ducha zjednotenej Európy je humanizmus a solidarita. Humanizmus je zmyslom spoločenstva národov, ktoré nás vedie k univerzálnemu ľudstvu. Solidarita väčších s men-

šími, silnejších so slabšími, bohatších s chudobnejšími, solidarita človeka s človekom je tým tmelom, ktorý drží pohromade ľudské i medzinárodné spoločenstvo a robí ho silným. Ak sa bude spomedzi nás vytrácať solidarita, ak bude len frakčnou či etnickou, bude sa vytrácať duch kresťanskej kultúry, z ktorého čerpali aj zakladatelia zjednotenej Európy.

Som presvedčený, že najväčšou skúškou solidarity v EÚ a najrozsiahlejšou nepriamou zmenou únie bude vstup veľkej skupiny kandidátskych krajín. Z pätnástich bude v tomto desaťročí zrejme 27 a o generáciu neskôr možno až takmer 40 členských štátov.

Je dobré, ak sa deťom zanecháva pozitívne dedičstvo. Máme historickú príležitosť naplniť slobodne svoje osudy v zjednotenej Európe alebo mimo nej. Máme zodpovednosť za to, ako s touto príležitosťou naložíme, aké dedičstvo zanecháme generáciám 21. storočia. Všetkým, ktorí chcú reformovať spoločný dom, treba poznať duchovné a politické posolstvo Otca Európy.

Európos znamená *kto vidí dobre, kto vidí ďaleko*. Ak chce Európa a jej národy vidieť svoj i celkový svetový jasný obraz i vidieť do dialky svojej budúcnosti, potrebuje ducha, ktorého prejavom je integrálny humanizmus a všeobecná solidarita. Rozdelená Európa exportovala do celého medzinárodného okolia svetové vojny, totalitné ideológie fašizmu a komunizmu, imperiálny kolonializmus. Schumanovým projektom zjednotená Európa môže a má byť zdrojom novej nádeje pre seba i pre svet.

Akože lepšie zakončiť úvod k odkazu Roberta Schumana, než jeho vlastnými slovami, ktoré sú jadrom jeho aktuálneho, nadčasového posolstva: *„Nech myšlienka zmierenej Európy, zjednotenej a silnej, je príkazom pre mladé generácie, aby slúžili ľudstvu, konečne oslobodenému od nenávisti a strachu, ktoré sa po dlhom rozdelení znovu priúča kresťanskému bratstvu.“*

Ján Figel'